

Inleiding op excursie naar Leuven door Klaas Hendriks van de werkgroep

Eindelijk zijn we dan op weg naar België, naar Leuven. Een stad van ± 100.000 inwoners, ongeveer zo groot als Helmond maar met een veel grotere stadse uitstraling. Zoals gezegd en beschreven gaan we voor 3 hoofddoelen, 's morgens de Abdij van Park aan de rand van de stad en 's middags de St Pieterkerk en het Stadhuis in het centrum. Tijdens deze bezoeken hebben we gidsen van de stad. Die zullen beslist kundig zijn. Maar ik wil ook een paar zaken aankaarten. Een paar algemene en wat verbanden met Deurne.

1. Brabant

Leuven is de hoofdstad van Vlaams Brabant! Hoe zit dat eigenlijk met dat Brabant? En wat is de bestuurlijke relatie met ons Noord-Brabant? Ik kan kort zijn, in de laatste 4 eeuwen geen bijzonder hechte!

Na 1648 zijn het Brabant van Leuven en ons Noord-Brabant niet bestuurlijk met elkaar verbonden geweest, met uitzondering van de periode 1815-1830. Ik ga proberen dat globaal en populair te verklaren. Het is nog vroeg en we zijn nog fris allemaal; hier gaat ie dan, een kleine geschiedenisles:

- Voor 1648 was er één Brabant met Brussel als hoofdstad. Dit Brabant maakte op een gegeven moment deel uit van het Bourgondische, later het Habsburgse rijk.
- Na de tachtigjarige Oorlog, bij de vrede van Munster in 1648, stond de Habsburgse koning Philips II het noordelijk gedeelte van Brabant (met 's Hertogenbosch en ons Deurne) af aan de, zich van dat Habsburgse rijk afgescheiden hebbende, kersverse nieuwe 'Republiek der zeven verenigde Nederlanden'. Het noordelijk gedeelte van Brabant werd een soort kolonie, dus geen volwaardig deel van de Republiek, werd Staats Brabant genoemd en zag er globaal uit als het huidige Noord-Brabant. De rest van Brabant (met Leuven) bleef dus Habsburgs en werd later de Oostenrijkse Nederlanden genoemd.
- Dus Brabant was gescheiden!
- Na de Napoleontische tijd, bij het Congres van Wenen in 1815, werd besloten om België, Nederland en min of meer ook Luxemburg samen te voegen onder de naam van: Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Toen waren de 2 Brabanden dus weer samen, maar als 2 afzonderlijke provincies, Noord-Brabant en Zuid-Brabant. De 2 Provincies grensden ook niet aan elkaar (net als nu nog steeds trouwens). De Provincies Antwerpen en Limburg lagen en liggen er ook nu nog tussen.
- Het heeft echter nooit lekker gelopen met die hereniging en al in 1830, na de Belgische opstand of Revolutie, ontstond de nieuwe staat België! Waarin ook Zuid-Brabant (later gewoon Brabant geheten), met de stad Leuven, zich bevond! (In 1839 bij het verdrag van Londen werd dat definitief.) De 2 Brabanden maakten nu weer deel uit van afzonderlijke staten.
- Op 1 jan 1995 werd het Belgische Brabant, na veel problemen relaterende aan de taalstrijd, onderverdeeld in 3 gloednieuwe provincies: Waals Brabant, De Brusselse hoofdstedelijke agglomeratie en (we zijn er bijna) Vlaams Brabant. Van dat Vlaams Brabant werd de stad Leuven toen de hoofdstad!
- Een opmerking. Ofschoon de naam Vlaams Brabant anders doet vermoeden, heeft Leuven nooit onder Vlaanderen gevallen. De benaming Vlaams heeft te maken met het feit dat deze provincie onderdeel is van de Vlaamse Agglomeratie. (Binnen de Belgische federatie.)
- Dus geen bijzondere relatie op politiek bestuurlijk gebied in de laatste 400 jaar, echter wel een hechte band op andere gebieden zoals op het kerkelijke; dit komen we later nog tegen.

2. Bier

Leuven wordt de Bierstad van België genoemd. En is wellicht dé bierstad van de wereld. Als we zo meteen Leuven binnen rijden zien we de Brouwerij van Stella Artois, het vierde Biermerk van de wereld. Volgens de overlevering is er in Leuven sinds 1366 een brouwerij die in rechtstreekse lijn staat met de huidige. En al vanaf 1708 is de naam Artois eraan verbonden, dit is de naam van de brouwer. Stella Artois is niet meer zelfstandig en is op dit moment onderdeel van de grootse brouwerijketen ter wereld, Anheuser-Busch InBev (kort AB-INBEV). Andere grote biermerken die hieronder vallen zijn het Duitse Beck's en het Amerikaanse Budweiser. Nederlandse merken zijn Hertog Jan, Dommelsch en Oranjeboom. Kijk straks maar eens aan de rechterkant, het is echt een gigantisch complex.

3. Universiteit

In Leuven werd de eerste universiteit in de lage landen gesticht! De universiteit die in 1425 in Leuven haar lessen aanving kwam er door toedoen van hertog Jan IV van Brabant (1403-1427), gesteund door zijn raadgevers o.a. Engelbert van Nassau. Dit is een voorvader van Willem van Oranje. Deze Engelbert was heer van Breda! En hier hebben we een link met de excursie van vorig jaar naar Breda. In de Grote Kerk hebben we toen zijn Praalgraf kunnen bewonderen. Een prachtig reliëfbeeldhouwwerk.

Ter vergelijking: De eerste Universiteit in de Noordelijke Nederlanden kwam pas anderhalve eeuw later in 1575 in Leiden, door toedoen van Willem van Oranje.

De Leuvense Universiteit was vanaf de stichting belangrijk, en is lange tijd heel belangrijk gebleven voor zuidelijk katholiek Nederland. Verschillende notabelen van Deurne en omstreken zoals burgemeesters en pastoors hebben daar gestudeerd. Hier kom ik later op terug.

Deurne en Leuven.

4. Een Belgische herder!

Ik heb lang gezocht naar een echte Leuenaar, die een vermelding in de Deurnese geschiedenis gekregen heeft. Uiteindelijk vond ik hem. Een tijdgenoot. Marc Felix Gertrudis (**Marc**) **Massaer** werd geboren op 4 februari 1966 in **Leuven**. Hij was Pastoor op Deurnes territorium van december 2002 tot mei 2011.

Vanaf 18 augustus 2001 is er 'de Pastorale Eenheid St. Willibrord', bestaande uit de parochies Liessel, Neerkant en Helenaveen. Ze hebben samen één uniebestuur en één pastoor. Als eerste was dat (Frank) Lemmens, pastoor van 18 augustus 2001 tot november 2002. En als tweede kwam onze Marc Massaer.

Enkele heemkundige activiteiten:

- De Pastoor Massaer, van Leuvense afkomst, lanceerde in 2008 het idee voor een groot onderhouds-/restauratieplan voor de Liesselse kerk, een rijksmonument uit 1901, in 2011 werd hiermee gestart.
- Ook zegende hij in 2003 de Liesselse molen De Volksvriend vanwege het 100-jarig bestaan.
- Marc Massaer leidde op 10 oktober 2004 de herdenkingsdienst in Helenaveen: 60 jaar Kerkrassia. Helenaveen was het enige Brabantse dorp dat op zondag 8 oktober 1944 door de Duitse razzia werd getroffen. Duitse troepen bestormden de noodkerk, die was ingericht in een groot ontginningswerkkamp in de Sevenumse Peel (nu Mariapeel). Ook werden mannen en jongens tussen 16 en 65 jaar uit hun huizen gehaald, allen om als dwangarbeider in Duitsland te gaan werken. Van de 143 mannen en jongens die uit Helenaveen werden weggevoerd, kwamen er 26 niet meer in het Peeldorp terug. Daarmee was Helenaveen een van de zwaarst getroffen dorpen in de regio. Op maandag 30 mei 2011 verhuisde de Leuvense pastoor naar Dreumel. Pastoor Massaer ging daar acht parochies bedienen en omvormen tot één parochie.

5. Wie was 100 jaar geleden eredoctor aan de universiteit van Leuven?

Leonardus Berkvens (1854-1931), is de zoon van een Liesselse moeder, Johanna Hikspoors. Naar hem werd de Monseigneur Berkvensstraat genoemd, een van de belangrijkste straten van Liessel. Berkvens is geboren in Meijel maar het gezin verhuisde naar Liessel toen hij 14 jaar was. Een jaar daarna vertrok hij al naar het Klein Seminarie in Weert en heeft verder alleen nog in Liessel vertoefd tijdens vakanties en bezoeken aan zijn ouders.

In 1878 werd Leonardus Berkvens in Den Bosch priester gewijd en korte tijd daarna benoemd tot professor aan het Klein Seminarie Beekvliet te St. Michielsgestel. In 1886 werd hij benoemd tot professor aan het Groot Seminarie te Haaren. Daar gaf hij wijsbegeerte en moraaltheologie. Heel wat latere kapelaans en pastoors heeft hij daar de eerste beginselen van het katholiek wijsgerig denken bijgebracht.

In 1899 werd hij benoemd tot pastoor in Beek en Donk (in Beek). Maar in 1904 leidde andermaal zijn levenspad naar Haaren: hij werd benoemd tot president van het Groot Seminarie. Zestien jaar lang zou hij leiding geven aan dat zeer belangrijke vormingsinstituut voor wereldgeestelijken; in Haaren zou hij in die tijd de laatste hand leggen aan de geestelijke vorming van honderden priesters!

Je zou kunnen zeggen dat deze Berkvens een grote invloed gehad heeft op de geestelijke vorming van honderden pastoors en kapelaans in Brabant. Ook van die in Deurne! (Op pastoor Roes en zijn kapelaans bijvoorbeeld.) En dus indirect op de vorming van de katholieke Deurnese mens in die tijd. Om zijn verdiensten voor de Kerk werd hij benoemd tot Geheim Kamerheer van de Paus (ik dacht een vertrouwenspersoon van de Paus, maar volgens pastor Jansen is het slechts een eretitel) en, zeker mede om zijn inzicht in bestuurszaken, tot kanunnik van het kathedraalkapittel van Den Bosch. Hier komt de link met Leuven!! **De universiteit van Leuven verleende deze wijsgeer en moraaltheoloog een eredoctoraat.** Verder werd hij ook nog benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Zo steeg deze Liesselse jongen naar de toppen van de samenleving van zijn dagen. Op kerkelijk gebied behoorde hij in Brabant tot de prominenten. De laatste 10 jaar van zijn leven was hij rector van de Brigidinessen te Uden. In dat zustersklooster van Zweedse oorsprong overleed hij in 1931.

We houden nu een pauze van 10 minuten. Straks ga ik vertellen welke peelzwerper ons 57 jaar geleden voorreisde!

6. Een Peelzwerper ging ons voor.

In 1958 reisde peelzwerper Peter Vink ons voor, niet direct naar Leuven maar naar een **dorp onder de rook van Leuven**, 5 km ervoor, namelijk Pellenberg.

Peter Vink was een Deurnese toneel-/mimespeler, theater- en bioscoopexploitant, sportbestuurder en trainer, organisator van manifestaties, had verschillende maatschappelijke functies en was ook, en hier gaat ik het over hebben, **journalist en schrijver**. Vooral bekend van zijn rubrieken in verschillende dag- en weekbladen. Zijn voornaamste: 'Dit Deurne van ons' en 'Zwerftochten door de Peel' Hoewel hij zeker geen historicus was of een briljant literator wordt er vaak een beetje te luchtig tegen zijn werk aangekeken. Ik vind ten onrechte. Hij heeft **heel veel** over Deurne en de Peel geschreven, meer als menig ander journalist/schrijver! Zo besloot hij in de zomer van 1958 af te reizen naar Pellenberg. Niet zoals gewoonlijk per fiets maar bij uitzondering met de auto.

Waarom naar Pellenberg? Tijdens zijn zwerftochten had hij in Vlierden gehoord dat daar nog

afstammelingen of familieleden zouden wonen van het adellijke geslacht De Maurissens, dat vanaf 1796 lange tijd op het kasteel op de Baarschot gewoond heeft.

Hij ontmoette daar toen inderdaad familieleden; de burgemeester Edouard de Maurissens en zijn broer Jean de Maurissens die directeur van een drukkerij was. Hij bezocht ook het leegstaande en enigszins vervallen **Kasteel Pellenberg**, dat het geslacht De Maurissens van 1822 tot eind veertiger jaren van de 20^e eeuw bewoonde, en dat in 1949 in bezit kwam van de Leuvense Universiteit. Een spectaculaire ontdekking heeft hij niet gedaan. Hij kwam terug met een kleine buit in zijn auto; een tas met daarin het famileregister van de Maurissens, dat een der freules eigenhandig geschreven had. Hij vroeg zich zelfs af of zijn vriend Jac. Heeren wel gediend zou zijn met inzage van deze stamboom?

Pellenberg. Het dorp had in 1958 900 inwoners en tegenwoordig ruim het dubbele. Kasteel Pellenberg kreeg grote historische bekendheid. Niet zozeer door anderhalve eeuw bewoning door De Maurissens. Op 20 augustus 1831 werd daar namelijk na de Tiendaagse Veldslag tijdens de Belgisch-Nederlandse oorlog de Wapenstilstand getekend. Persoonlijke noot: Ik vind dit mijn interessantste ontdekking tijdens het schrijven van dit verhaal!

De Maurissens. Ignatius Xaverius Josephus de Maurissens (1759-1852) was de eerste De Maurissens die zich in 1796 in Vlierden vestigde. Zij bouwden daar een bescheiden landhuis, wellicht een jachtslot, op de Baarschot ('t Kastilke op de Barsent), dat in 1965 in vervallen toestand is gesloopt, na jaren dienst gedaan te hebben als koeienstal. Hun komst naar Vlierden had mogelijk te maken met een vriendschapsband met de toenmalige Heren van Vlierden, de familie d'Aumerie. De wortels van dit adellijk geslacht liggen in Zwitserland. Ook gaat het verhaal dat zij door het gevaar der Franse Revolutie het steeds noordelijker gingen zoeken, en ze kwamen via Namen naar hier. De familie bezat tot in de vroege 20e eeuw veel grond in Peelland. Het gaat met name om boerderijen met bijhorend land, dat verpacht werd. De familie De Maurissens kan dan ook als belangrijke grootgrondbezitter in onze regio worden aangemerkt. De familie woonde er toen echter al lang niet meer. De laatste erfdochter van de Vlierdense tak, jonkvrouw Ernestine Euphrasia Virginie Alexandrine de Maurissens, overleed in 1929 te Eindhoven. Met haar stierf de Nederlandse adellijke tak uit.

De **grafkapel** van de familie **De Maurissens** is een van de weinige tastbare herinneringen aan deze adellijke familie. Deze bevindt zich aan de Oude Torenweg in Vlierden, waar ooit het oude Vlierdense kerkhof lag. De kapel werd in 1926 gebouwd in opdracht van de laatste erfdochter, als overkapping van het familiegraf. De kapel is in 2004 gerestaureerd door de Heemkundekring en is nu een Gemeentemonument.

7. Vraag: Welke Deurnese straat is vernoemd naar een als 'primus' afgestudeerde student in Leuven?

De straat ligt in het centrum van Deurne. Dit is een quizvraag! Denk hier eens over na; wie het antwoord weet krijgt een kleine prijs. We komen er straks op terug. Svp niet door de bus roepen, maar het mij persoonlijk komen vertellen.

Het is de 'Van Gilsstraat'! Deze is vernoemd naar Antonius van Gils. (Tilburg 1758 – Sint-Michielsgestel 1834). In Leuven studeerde deze Tilburger op 20-jarige leeftijd af als beste student. Van de 122 studenten bleven er na dagenlang examineren eerst negen en daarna nog drie als besten over. Die moesten weer vijf uur examen afleggen in de moeilijkste vraagstukken van de wijsbegeerte. In het academisch jaar 1778/1779 werd tenslotte Antoon van Gils als beste van allen

uitgeroepen, de primus, de eerste. De 'Primus van Leuven' worden, dat was in de dagen van de oude Universiteit een hoge eer. In poëzie en proza werd ook het 'primaat' van Anthonius van Gils geprezen.

Van Gils was daarna vanaf 1780 eerst lector in de wijsbegeerte en vanaf 1790 hoogleraar in de godgeleerdheid aan de Leuvense universiteit. Toen die in 1797 door de Fransen werd vernield en gesloten, vluchtte hij naar het Noord-Brabantse Berlicum. Hij stichtte een Groot en Klein Seminarie in het Bisdom Den Bosch. Van Gils legde in dit bisdom de grondslag voor de kerkelijke geschiedschrijving met zijn in 1819 verschenen 'Katholyk Meyerysch Memorieboek', behelzende de oprichting van het Bisdom van 's-Hertogenbosch. Dit werk werd door latere geschiedschrijvers van het bisdom Den Bosch steeds als uitgangspunt genomen.

8. Een Deurnese notabel

Verschillende Deurnese notabelen hebben in Leuven gestudeerd! Ik pik er zo maar een interessante uit.

Henricus Theodorus Alouisius (Hendrik) van Baar werd op 19 mei 1827 in Deurne geboren als zoon van de huisarts Hendrik van Baar en van Paulina Ludovica van de Mortel. Toen Hendrik junior nog geen half jaar oud was overleed zijn vader. Zijn moeder was de dochter van de fabrikant Jan Willem van de Mortel, die leiding gaf aan een damastpellen- en linnenweverij in de Kerkstraat en tevens laatste Deurnese Drossaard was. Daarna kwamen de burgemeesters! De familie Van de Mortel stond de hele 19^e eeuw aan de top van bestuurlijk Deurne!

Hendrik van Baar had een gedegen opleiding gekregen en rechten gestudeerd aan de universiteit van **Leuven**, voordat hij in Deurne op 22-jarige leeftijd bestuurlijke functies ging vervullen.

Zijn oom, de toenmalige burgemeester (ook genaamd) Jan Willem van de Mortel, moest steeds vaker verlof aanvragen, want als fabrikant was hij zijn vader opgevolgd in de damastfabriek, hetgeen hem verplichtte tot zakenreizen. In 1854 meende hij in de persoon van zijn neefje Hendrik van Baar, die al 5 jaar als gemeentesecretaris met hem samenwerkte, een geschikte opvolger gevonden te hebben en trok hij zich terug als burgemeester. En onze Hendrik werd de nieuwe burgemeester, van 1854 tot 1860.

Tijdens zijn ambtsperiode van slechts zes jaar zorgde hij er mede voor dat de zusters van Veghel zich in Deurne konden vestigen en er een liefdehuis stichtten, de kiem van het latere Sint-Jozefziekenhuis. Ook kwam er een katholieke meisjesschool.

Het hart van Hendrik van Baar lag echter niet op het politiek-bestuurlijke vlak. Een incident op het kerkhof, waarbij onzorgvuldig werd omgesprongen met het ruimen van enkele graven, in combinatie met een stevig drankprobleem waarmee hij kampte, zorgde ervoor dat hij zijn ontslag moest nemen. Meer plezier zal Hendrik van Baar vervolgens gevonden hebben in het bierbrouwen in brouwerij De Pelikaan aan de Helmondseweg, die hij in 1864 startte. 38 Jaar geleden was de toen dreigende teloorgang van dat gebouw mede aanleiding tot de oprichting van onze heemkundekring in 1977. In 1878 sterft hij. Hendrik van Baar ligt begraven in het familiegraf bij zijn vader op het r.k. kerkhof van Deurne-centrum. Op de hardstenen band die de familiebegraafplaats omzoomt is zijn naam nog met moeite te lezen.

9. Een mythologische Deurnenaar woonde 9 jaar in Leuven.

De Deurnese geschiedenis kent weinig mythische helden. St.- Willibrordus was er volgens mij zo een in de 7^e eeuw. Een andere held leefde 10 eeuwen later. Gerard Jacobs (ca. 1624-1684). In het midden

van de vorige eeuw steeg zijn heldendom tot mythische hoogte. Hendrik Ouwerling besteedde rijkelijk aandacht aan hem in zijn standaardwerk Geschiedenis van Deurne, voor het eerst uitgegeven in 1932. Later in 1939 werd zijn leven nog eens hevig geromantiseerd in het boek 'Die verkeerde Wereld' van A. Roothaert. Een historische roman die zich afspeelde in Deurne ten tijde van Jacobs. In 1948 werd, ter gelegenheid van de 300-jarige herdenking, in de tuin van de pastorie van de oude parochie een historisch openluchtspel opgevoerd 'Mr. Geraert Jacobs'. Geschreven door Venrayenaar Piet Vermelfoort en onder regie van Jac Keijzers uit Griendtsveen.

Omstreeks 1624 is hij geboren in Deurne, op het Haageind. Hij was de zoon van de Astenaar Hendrick Jan Jacobs en diens echtgenote Jenneke Aert Roijmans. Gerards moeder behoorde tot de Deurnese dorpselite, die al generaties lang bestuurders en pastoors leverde. Zo was de oom van Gerard, Antonius Roijmans, pastoor van Deurne en Bakel tussen 1611 en 1640 en vervulden Gerards grootvader Aert Roijmans en overgrootvader Antonius Roijmans het ambt van schepen.

Van zijn jeugd weten we niets, hij zal wel onderwijs hebben genoten van de koster. Als jongeling van een jaar of 15 werd hij al naar Leuven gezonden. Gerard ging studeren op kosten van zijn oom, de genoemde pastoor Antonius Roijmans.

Op 31 december 1641 werd hij ingeschreven aan de universiteit te Leuven als student in de artes aan de pedagogie De Valk. Op 19 november 1643 promoveerde hij en verwierf de graad 'Meester in de Vrye Consten'. Hij verbleef 9 jaar in Leuven bij zijn hospita Anneke Ballodt, een tweede moeder. Hij verstedelijkt daar ook enigszins, en verleert het Deurnes.

In 1648 wordt hij vanuit Echternach tot pastoor van Deurne, Bakel en Vlierden benoemd en keert zo terug naar zijn geboortegrond.

Ik zal een paar stukjes uit Roothaert voorlezen over zijn terugkeer uit Leuven. Hij komt per huifkar, vanaf Leuven en Echternach via de Keulsebaan, toen zandweg, door Meijel, Deurne binnen... Even later komt hij bij z'n moeder op het Haageind. Hier komt het verschil van Deurne (harde peelknoesten) en Leuven (toen dé sjieke stad) ter sprake...

De pas 24 jaar oude Meester Gerard Jacobs zag zich begiftigd met het schoonste pastoraat uit Peelland, waar eens ook St.-Willibrord herder was.

Maar dit duurde niet lang! 1648 Was ook het jaar dat de protestanten hier alles overnamen. Spoedig had hij niets meer, geen kerk, geen huis, geen inkomen. En 10 jaar later zou hij zelfs verbannen worden uit Deurne.

Hij liet in Venray op de Grootenberg net over de grens met Spaans Gelderland een schuurkerk bouwen en later ook nog een school. Vanaf daar bediende hij zijn parochianen en 's zondags konden de Deurnenaren daar ter kerke gaan. Je moet je voorstellen dat dat uren lopen was, soms wel 4 uur. Hij verbood de Deurnese kinderen ook naar de protestantse school te gaan. Het gerucht ging dat Meester Jacobs ondermeer gezegd zou hebben: Dat het beter was dat de kinderen de vingers werden afgesneden dan dat ze bij de geuzenschoolmeester de pen in de hand namen. Er staat aan de weg naar Venray nog een herdenkingsmonument!

In 1658 werd hij verbannen uit Deurne. In 1672 liet de overheid de teugels wat los en kon er in Deurne zelf een schuurkerk gebouwd worden, eerst op de Heimolen en later in het centrum van Deurne. Pastoor Jacobs kwam terug en kon zich weer vrij in Deurne bewegen. Hij kocht een simpel huis vlak bij de kerk en hield daar ook nog een paar koeien. Dat huis moet er volgens Ouwerling in 1932 nog gestaan hebben. In 1684 sterft hij in Deurne, goed 60 jaar oud.

10. Deurnese straat?

Ik wens jullie een prettige en leerzame dag. Klaas Hendriks, lid van de organiserende werkgroep.